

Gemensam debattartikel av Rikard Jermsten, generaldirektör Konkurrensverket, Inger Ek, generaldirektör Upphandlingsmyndigheten och Jan-Olof Jacke, vd Svenskt Näringsliv.

Publicerad i Dagens Samhälle 30 januari 2020.

Bättre upphandlingar skapar en välfärd i balans

Alltför få ledande tjänstemän och politiker ser potentialen i inköp som ett verktyg att klara gemensamma utmaningar. Vi uppmanar därför alla generaldirektörer, kommun- och regionchefer att skapa inköpsmogna organisationer. Det skriver Inger Ek, Upphandlingsmyndigheten, Jan-Olof Jacke, Svenskt Näringsliv och Rikard Jermsten, Konkurrensverket.

Värdet av den offentliga upphandlingen uppgår till cirka 700 miljarder kronor per år. Det motsvarar en sjättedel av Sveriges BNP. Hur dessa pengar spenderas har stor betydelse för företagsklimatet, medborgarna och välfärden.

Ett strategiskt förhållningssätt är nödvändigt för att åstadkomma större nytta för varje skattekrona. Detta är särskilt viktigt i takt med att välfärdens utmaningar växer.

Vi hör ofta att lagen om offentlig upphandling (LOU) är svår att tillämpa. Många har hävdats att LOU var grundorsaken till problemen med den uppmärksammande upphandlingen av sjukvårdsmateriel i fem regioner. Vi håller inte med. LOU är en förfarandelagstiftning som ska garantera objektivitet – inget hinder för att agera affärsmässigt.

Många upphandlare vittnar om att kommunernas och regionernas mål med upphandling är att uppfylla lagkraven. Det vill säga att inte göra otillåtna direktupphandlingar eller fel i upphandlingen som kan leda till domstolsprocess. Förfrågningsunderlagen tyngs ofta av omfattande administration, orimliga obligatoriska krav och svårbegripligt språk. Innovation och verksamhetsutveckling genom upphandling efterfrågas sällan. Dialog med marknaden och uppföljning av ingångna avtal sker i för liten utsträckning.

Upphandlingsmyndigheten uppskattar att 70 procent av alla förfrågningsunderlag är kopior av andra underlag. En katastrofal procentsats. Det innebär att inköpen inte utgår från egna behov. Det primära målet med alla inköp måste vara att uppnå värde för pengarna för medborgarna. I värde för pengarna ingår också politiska mål som miljö och social hållbarhet.

Ska vi klara välfärden långsiktigt måste våra gemensamma resurser användas mer effektivt. Dagens situation på den offentliga marknaden innebär att företagets innovationskraft inte tas till vara och att medborgarna inte får så bra varor och tjänster som de skulle kunna få.

Ska vi bryta den negativa spiralen måste konkurrensen på den offentliga marknaden bli bättre. Det handlar om att minska administration, rensa bland kraven och förenkla så att alla företag kan vara med.

För ett par år sedan påbörjade Upphandlingsmyndigheten i samarbete med Svenskt Näringsliv och Silf arbetet med en modell för ökad inköpsmognad. En inköpsmogen organisation har genomarbetade strategiska processer för att nå samhällsmål, arbetar tvärfunktionellt, för dialog med marknaden under hela inköpsprocessen och har utvecklade uppföljningsrutiner.

Även EU-kommissionen har lyft problemen med en alltför låg grad av professionalism inom inköp. Kommissionen utvecklar därför ett kompetensramverk för upphandlande organisationer och upphandlare.

Vi vill understryka att orsaken till problemen inte är att lagstiftningen är för krånglig. Problemet är i stället att alltför få ledande tjänstemän och politiker ser potentialen i inköp som ett verktyg att klara gemensamma utmaningar.

Lösningen är ökad förståelse för hur upphandling kan bidra till samhällsutveckling. Det krävs ett ökat ansvarstagande och ledarskap på högsta nivå i såväl staten som kommuner och regioner.

Inköp och upphandling ska användas som ett strategiskt verktyg för att skapa hållbar utveckling och en välfärd i balans. Vi vill därför uppmana alla generaldirektörer, kommun- och regionchefer att satsa på att skapa inköpsmogna organisationer. Ni kommer att få pengar tillbaka.

Inger Ek, generaldirektör Upphandlingsmyndigheten

Jan-Olof Jacke, vd Svenskt Näringsliv

Rikard Jermsten, generaldirektör Konkurrensverket